

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

تبیین اولیای دم و اختیارات آنان در قتل عمد

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته فقه و معارف اسلامی

نگارش: عبدالحسین رسولی

استاد راهنما: حجت الاسلام و المسلمین دکتر عبدالعلی توجهی

استاد مشاور: آقای غلامرضا پیوندی

سال ۱۳۸۴

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی
شماره ثبت: ۷۴۵
تاریخ ثبت:

□ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه ، به عهده نویسنده می باشد.

□ هرگونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع ، بلاشکال است و نشر آن

در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به

پدر و مادرم،

دو فرشته‌ای که همواره در طول حیات شان از حمایت و پشتیبانی بی دریغ آنها بهره‌مند بودم،

باشد که توفیق آن یابم تا نردای از دریای بیکران محبت آنان را جبران نمایم.

سیاسگزاری

از باب عمل به کلام مولای متقیان، امام علی (علیه السلام) که فرمود: «من لم يشكر المخلوق، لم يشكر الخالق» از عنایات و بیژدی استادان معزز خاصه جناب آقای دکتر عبدالعلی توجهی، استاد محترم راهنما، که وجودشان مایه‌ی افتخار جامعه‌ی دانشگاهی است و محقق برجسته جناب آقای غلامرضا پیوندی، استاد محترم مشاور که در جهت ارتقاء سطح عملی دانش پژوهان گام بر می‌دارد، کمال تشکر و امتنان را دارم. از خداوند متعال سلامت جسمی و روحی آن دو عزیز را خواستارم.

چکیده

پژوهش حاضر از یک مقدمه (مشمول بر طرح تحقیق) و سه فصل جداگانه فراهم آمده است که هر فصل در بردارنده چند «مبحث» و «گفتار» می باشد.

فصل اول به بررسی و مطالعه مفهوم قتل عمد و مجازات آن در نظام کیفری اسلام و ایران اختصاص دارد که مطالب آن در دو مبحث و محور ارایه می گردد: در محور اول که به مفهوم شناسی کلید واژه های تحقیق معطوف می باشد؛ مفهوم «قتل» از منظر لغت، اصطلاح، فقیهان و حقوقدانان و نیز مفهوم «عمد» از دیدگاه لغت و اصطلاح و هم چنین، ملاک و معیار عمد بودن قتل، مورد بررسی و دقت قرار گرفته است. در محور دوم این فصل نیز، کیفر و مجازات قتل عمد از منظر فقه و حقوق در کانون توجه قرار دارد که در این ارتباط، مجازات مقرر برای جرم مذکور را تحت عناوین «کیفر اصلی» یعنی قصاص قاتل و «کیفرهای تبعی و تکمیلی» یعنی محرومیت قاتل از میراث و مورد وصیت در صورتی که قاتل از وراث مقتول باشد بصورت مشروح و مفصل بیان کرده ایم.

فصل دوم به معرفی و تبیین اولیای دم در قتل عمد و صور مختلف این موضوع اختصاص دارد. در مبحث اول و در مقام معرفی و تبیین اولیاد دم، ابتدا آنها را به دو قسم (سببی و نسبی) تقسیم کرده ایم و سپس زیر مجموعه های قسم دوم (سببی) را به شرح زیر بر شمرده ایم: ولای معتق، ولای ضمان جریره و ولای امام (ع). بطور کلی، اولیای دم در قتل عمد، وراث مقتول می باشد به استثنای زوجین که عنوان مذکور علاوه بر وراث نسبی، شامل ولای عتق، ضمان جریره و ولای امام (ع) هم می شود.

در مبحث دوم این فصل، اولیای دم در صور و فروض مختلف مسأله (مانند صورت فقدان ولی و فرض وجودی ولی) مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. در صورت فقدان ولی، در زمان

حضور امام، شخص امام معصوم (ع) و در زمان غیبت نیز حاکم شرع ولی دم به حساب می آید. و می تواند تصمیم مقتضی را اتخاذ نماید. به فرض وجود ولی، مسأله دو صورت پیدا می کند: یا ولی دم واحد است و یا متعدد. در هر دو صورت، ولی دم دارای اختیاراتی است که در فصل سوم به تفصیل بیان شده است.

آخرین و سومین فصل پژوهش حاضر به اختیارات اولیای دم در قتل عمد و صور مختلف آن، اختصاص دارد. در مبحث اول، حقوق و اختیارات اولیای دم مورد بحث قرار گرفته است که بطور خلاصه گفته ایم: اولیای دم می توانند و حق دارند که قاتل را قصاص کنند و یا مورد عفو قرار دهند؛ اما حق مطالبه دیه را ندارند مگر اینکه قاتل، راضی به دیه باشد و در این صورت می توانند با مصالحه به دریافت دیه رضایت دهند.

در مبحث دوم این فصل نیز اعمال حق قصاص در صور و فروض مختلف اولیای دم (مانند صغیر بودن اولیای دم، مجنون بودن آنها و غایب بودن اولیا) به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته.

در صورت صغیر یا مجنون بودن اولیای دم، ولی قهری آنها با رعایت مصلحت مولی علیه اختیار تام دارد که قاتل را قصاص یا عفو نماید یا با مصالحه به اخذ دیه رضایت دهد. و در فرض غایب بودن ولی دم در زمان حضور امام، امام (علیه السلام) و در زمان غیبت، حاکم شرع بر امر غایب ولایت دارد و می تواند تصمیم مقتضی را اتخاذ نماید.

فهرست مطالب:

- ۱ مقدمه
- ۱- بیان موضوع و انگیزه‌ی انتخاب آن ۱
- ۲- سوالات ۲
- ۳- فرضیات ۳
- ۴- شیوه تحقیق و تنگناها ۴
- ۵- پیشینه‌ی پژوهش ۴
- ۶- تقسیم مطالب ۵

فصل اول: مفهوم قتل عمد و مجازات آن در نظام کیفری اسلام و ایران

- ۸ مبحث اول: مفهوم قتل عمد
- ۸ گفتار اول: مفهوم قتل
- ۸ الف) مفهوم لغوی
- ۹ ب) مفهوم اصطلاحی قتل
- ۹ ۱- مفهوم قتل از نظر فقها
- ۹ ۲- مفهوم قتل از نظر حقوقدانان
- ۱۰ گفتار دوم: مفهوم عمد و ضابطه‌ی عمد بودن قتل
- ۱۰ الف) مفهوم عمد
- ۱۰ ۱- مفهوم لغوی
- ۱۱ ۲- مفهوم اصطلاحی عمد
- ۱۲ ب) ملاک عمد بودن قتل

۲۳	گفتار سوم: قتل عمد حکمی
۲۷	مبحث دوم: مجازات قتل عمدی
۲۸	گفتار اول: کیفر اصلی
۳۵	گفتار دوم: کیفرهای تبعی و تکمیلی

فصل دوم: تبیین اولیای دم و صور مختلف آن

۴۰	مبحث اول: اولیای دم در قتل عمد
۴۰	گفتار اول: اولیای دم نسبی
۴۷	گفتار دوم: اولیای دم سببی
۴۸	الف) ولای معتق
۵۰	ب) ولای ضمان جریرد
۵۴	ج) ولای امام (علیه السلام)
۶۲	مبحث دوم: صور مختلف اولیای دم
۶۲	گفتار اول: فقدان ولی
۶۳	گفتار دوم: وجود ولی
۶۳	الف) ولی دم واحد
۶۴	ب) ولی دم متعدد

فصل سوم: اختیارات اولیای دم در قتل عمد و بررسی صور مختلف آن

۶۸	مبحث اول: حقوق اولیای دم
۶۸	گفتار اول: حق قصاص و ماهیت آن
۶۸	الف) حق قصاص

۷۲	ب) ماهیت حق قصاص
۷۴	۱- مجموعی بودن حق قصاص
۷۸	۲- انحلالی بودن حق قصاص
۸۳	گفتار دوم: عفو مطلق
۸۷	مبحث دوم: اعمال حق قصاص در فروض مختلف اولیای دم
۸۷	گفتار اول: صغیر بودن اولیای دم
۸۷	الف) صغیر بودن برخی اولیای دم
۹۲	ب) صغیر بودن همه اولیای دم
۹۳	۱- عدم جواز تصدیم‌گیری و لزوم انتظار تا زمان بلوغ صغار
۹۶	۲- جواز عفو قاتل در مقابل اخذ مال در صورت اقتضای مصلحت
۹۷	۳- جواز استیفای قصاص یا اخذ دیه با رعایت مصلحت
۹۹	۴- برخورداری ولی از اختیار تام با رعایت غبطه‌ی مولی علیه (صغیر)
۱۰۱	گفتار دوم: مجنون بودن اولیای دم
۱۰۱	الف) مجنون بودن برخی اولیای دم
۱۰۳	ب) مجنون بودن همه اولیای دم
۱۰۴	۱- لزوم انتظار
۱۰۵	۲- جواز عفو در مقابل اخذ دیه در صورت اقتضای مصلحت
۱۰۶	۳- جواز استیفای قصاص یا اخذ دیه با رعایت مصلحت
۱۰۷	۴- برخورداری ولی از اختیارات تام با رعایت مصلحت مجنون
۲۰۸	گفتار سوم: غایب بودن اولیای دم

الف) غایب بودن برخی اولیای دم ۱۱۰

ب) غایب بودن کلیه اولیای دم ۱۱۳

گفتار چهارم: فقدان ولی و قلمرو اختیارات حاکم ۱۱۹

نتیجه گیری: ۱۲۶

پیشنهادهای: ۱۲۸

فهرست منابع: ۱۲۹

منابع عربی: ۱۲۹

منابع فارسی: ۱۳۵

پیوستها ۱۳۹

۱- بیان موضوع و انگیزه‌ی انتخاب آن

پیشینه اجتماعی - حقوقی اقوام و ملل مختلف نشان دهنده‌ی این واقعیت می‌باشد که مساله خونخواهی؛ به عبارت دیگر قصاص یا اعدام و کشتن قاتل توسط اولیای دم، به عنوان مجازات، سابقه‌ی طولانی به بلندای عمر بشر دارد. چنانچه تیم نگاهی به تاریخ عرب قبل از اسلام بیندازیم، می‌بینیم که تاریخ جاهلیت عرب پر است از جنک‌هایی که به خونخواهی عضوی از اعضای یک قبیله میان قبایل برپا شده و گاد تا سالیان دراز ادامه می‌یافت. از همین روست که می‌بینیم «ثار» (خوانخواهی) واژده‌ی مقدس در فرهنگ جامعه‌ی جاهلی بوده است و به مجرد وقوع قتلی در یک قبیله تمام اعضای قبیله، خود را موظف می‌دانستند که در طلب ثار مقتول و به خونخواهی او به پا خواسته و تا انتقام قتل را از قبیله قاتل نمی‌گرفتند از پا نمی‌نشستند. اما کم و کیف انتقام گرفتن برای همه‌ی اشخاص یکسان نبود و بر حسب درجات قبایل و شان و منزلت مقتول تفاوت داشت. چه بسا بخاطر خونخواهی یک قتل، یک قبیله را نابود می‌کردند.

با ظهور اسلام، مساله خونخواهی و قصاص از نظر کمی و کیفی دچار تحولات وسیعی گردید. قرآن کریم در آیات ۱۷۸ سوره بقره و ۴۵ سوره مائده و ۳۳ سوره اسراء به تشریح نحودی خونخواهی یا تبیین حکم قصاص پرداخته است، می‌فرماید: «کتب علیکم القصاص فی القتلی الحر بالحر والعبد بالعبد و الانثی با الانثی فمن عفی له...» «و کتبنا علیهم فیها ان النفس بالنفس والعین بالعین والانف بالانف والاذن بالاذن و السن بالسن و الجروح قصاص فمن تصدق به فهو کفارة له» «و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیه سلطاناً» با نزول این آیات نحودی خونخواهی و حکم قصاص تشریح می‌شود و پیامبر اکرم (ص) نیز در موارد متعدد کم و کیف آن را بیان فرمود. بدینصورت اسلام مقررات ویژه‌ای را برای خونخواهی وضع کرد تا از یکطرف

جلو اعمال سلیقه‌های شخصی و سنتهای قبیله‌ای گرفته شود و از طرف دیگر از اولیای مقتول حمایت کرد و جلو به هدر رفتن و ابطال خون مظلوم را گرفت و با تشریح این قوانین نظم و امنیت، صلح و برادری و در یک کلام حیات را در جامعه به ارمغان آورد.

با پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ایران و تصریح قانون اساسی آن به تطابق قوانین با شرع مقدس اسلام، مسأله‌ی خونخواهی اولیای دم و قصاص که از دیرباز در فقه جایگاهی داشته است و در قوانین عرفی وارد شده بود، مجدداً وارد قوانین موضوعه شد و باب مهمی را در قانون مجازات اسلامی به خود اختصاص داده است. در این میان از مسائلی که چندان تحقیقی روی آن صورت نگرفته است، اولیای دم و اختیارات آن در قتل عمد می‌باشد. اولیای دم که خود قربانی جنایات قاتل قرار گرفته، مظلوم است بالخصوص اولیای دم صغیر و مجنون که صلاحیت و توانایی استیفای حقوق خویش را ندارند. چه بسا ممکن است که با استیفای حق توسط اولیای دم کبار، حقوق اولیای صغیر و مجنون تضییع شوند. باتوجه به اینکه قانون موضوعه جمهوری اسلامی ایران در مورد اولیای دم صغیر و مجنون ساکت می‌باشد و هیچ ماده‌ی قانونی در مورد آن وجود ندارد از طرف دیگر با مراجعه به منابع فقهی، می‌بینیم که نظرات فقهای عظام در این مورد بسیار مختلف و متفاوت می‌باشند. بنابراین، ضرورت دارد که در این مورد تحقیق شود.

۲- سوالات

سوالات پژوهش بر اساس اهمیت و اولویت عبارتند از:

- ۱- اختیارات اولیای دم در قتل عمد چیست؟
- ۲- چه کسانی در قتل عمد اولیای دم می‌باشند؟
- ۳- در صورت غیبت ولی دم، تکلیف چیست؟
- ۴- آیا ولی قهری صغیر و مجنون می‌تواند نسبت به قاتل اتخاذ تصمیم نماید؟

۵- آیا حاکم شرع در صورت فقدان ولی دم، می‌تواند قاتل را عفو نماید؟

۳- فرضیات

۱- اولیای دم در قتل عمد، حق قصاص و عفو مطلق دارند.

۲- اولیای دم در قتل عمد، وراثت مقتول می‌باشند.

۳- حاکم اسلامی ولی امر غایب است.

۴- ولی قهری صغیر یا مجنون با ملاحظه‌ی مصلحت وی، می‌تواند نسبت به استیفای قصاص

یا اخذ دیه یا عفو تصمیم بگیرد.

۵- با ملاحظه‌ی مصلحت، حاکم می‌تواند جانی را عفو نماید.

۴- شیوه تحقیق و تنگناها

روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش روش توصیفی است. روش گردآوری داده‌ها روش کتابخانه‌ای می‌باشد که در این روش به منابعی همچون قرآن کریم، کتابهای حدیثی، فقهی، حقوقی، قوانین و مقررات، آراء دیوان عالی کشور و استفتاآت از محضر مراجع تقلید عظام، مقالات و پژوهشهایی که به زبان فارسی و عربی در این خصوص وجود دارد، توجه خواهد شد. نگارنده در انجام این پژوهش با یک رشته محدودیت‌ها و تنگناها روبرو بوده است که مشکلاتی را در انجام بهتر این پژوهش ایجاد کرده‌اند. به رغم وجود برخی منابع در خصوص موضوع مورد پژوهش متأسفانه هنوز کار عملی چندانی در باره‌ی اختیارات اولیای دم در قتل عمد بالخصوص در صورت صغیر یا مجنون بودن اولیای دم، انجام نگرفته است. بخاطر پیچیدگی موضوع و لزوم تسلط پژوهشگر بر دانش فقهی، بسیاری از حقوقدانان از انجام تحقیق در این زمینه خودداری کرده است. بنابراین، و بخاطر مشکلات دیگر، نگارنده در عمل با محدودیتهایی مواجه بوده است.

۵- پیشینه ی پژوهش

بررسیهای بعمل آمده بیانگر آن است که این موضوع در قانون مجازات اسلامی جمهوری اسلامی ایران بصورت ناقص مطرح شده است بگونه ی که در صورت صغیر یا مجنون بودن اولیای دم هیچ ماده ی قانونی وجود ندارد که حکم مسأله را بیان نماید. در کتابهای حقوقی که جایگاه این موضوع، در حقوق جزای اختصاصی (۱) می باشد؛ به تبعیت از قانون مجازات اسلامی که در واقع شرح و توضیح مواد قانونی مجازات اسلامی در خصوص موضوع می باشد بصورت فرعی و بسیار ناقص مطرح شده است. اما در کتابهای فقهی، هر چند بصورت فرعی ولی نسبت به قانون مجازات اسلامی و کتابهای حقوقی، کاملتر مورد بحث قرار گرفته است و در مواردی، نظریات بسیار مختلف و متفاوت است تا جای که باعث تحیر و سردرگمی خواننده و پژوهشگر می شود و شاید بتوان گفت یکی از علت های عدم وجود ماده قانونی در قوانین حاکم بر نظام جمهوری اسلامی ایران، در رابطه با اولیای دم صغیر و مجنون، این اختلاف آراء فقها و اندیشمندان دینی باشد. اما این موضوع بصورت تحقیق مستقل بعنوان کتاب، مقاله یا پایان نامه بجز مقاله استاد محترم جناب آقای دکتر توجهی، تحت عنوان «صغیر بودن اولیای دم و استیفای قصاص» هیچ تحقیق دیگری به چاپ نرسیده یا حداقل نگارنده ندیده است.

و تحقیق دیگر تحت عنوان «حدود و اختیارات اولیای دم در استیفای قصاص» توسط دکتر

سید مهدی منصوری انجام شده است که هنوز به چاپ نرسیده است.

۶- تقسیم مطالب

این پژوهش در سه فصل تهیه شده است که هر فصل دو مبحث را در بر می‌گیرد. فصل اول به مفهوم قتل عمد و مجازات آن در نظام کیفری اسلام و ایران اختصاص دارد. در مبحث اول مفهوم قتل و مفهوم عمد از لحاظ لغوی و اصطلاحی مطرح گشته است. همچنین تعاریف مختلف از منظر فقها و حقوقدانان مطرح می‌شود. ملاک و ضابطه‌ی تشخیص قتل عمدی از غیر عمدی و همچنین ضابطه‌ی تشخیص قتل عمد حکمی ارائه می‌شود. در مبحث دوم مجازات قتل عمدی اعم از مجازات اصلی و تبعی مورد بحث قرار می‌گیرد.

عنوان فصل دوم تبیین اولیای دم و صور مختلف آن می‌باشد. در مبحث اول به بررسی اولیای دم پرداخته می‌شود و اقوال مختلف در مورد آن مطرح می‌شود. در مبحث دوم، صور مختلف اولیای دم ذکر می‌گردد.

عنوان فصل سوم، اختیارات اولیای دم در قتل عمد و بررسی صور مختلف آن می‌باشد. در مبحث اول حقوق اولیای دم مورد بحث قرار می‌گیرد که حق قصاص برای چه کسی است و اینکه حق قصاص، ماهیت انحلالی دارد یا مجموعی مورد بررسی قرار می‌گیرد و همچنین به مسأله‌ی عفو قاتل توسط اولیای دم پرداخته می‌شود. در مبحث دوم اعمال حق قصاص در فروض مختلف اولیای دم مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

فصل اول

مفهوم قتل عمد و مجازات آن در نظام

کیفری اسلام و ایران

احترام خون انسانها و حرمت قتل نفس از مسایلی است که همه‌ی ادیان آسمانی بلکه کلیه قوانین بشری در آن اتفاق نظر دارند و آن را یکی از بزرگترین گناهان محسوب می‌کنند. اما دین مقدس اسلام با آگاهی و بصیرتی که از پیامد و خیم و آثار سوء قتل و کشتن دارد، اهمیت بیشتری به این مساله داده است، قتل و سلب حیات از یک انسان را بدترین عمل و بزرگترین گناه معرفی می‌نماید و در این راستا تا آنجا پیش می‌رود که کشتن یک انسان بی گناه را مساوی با کشتن همه‌ی انسانها معرفی می‌نماید.^(۱) قتل نفس ممکن است عمدی، شبه عمد و یا خطای محض باشد اما آنچه خطرناک، درد آور و گناه نابخشودنی است، قتل عمدی می‌باشد. زیرا قتل عمدی از یک طرف به اصل مصونیت و غیر قابل تعرض بودن حیات انسانی که عزیزترین ودیعه‌ی الهی است لطمه وارد می‌کند و از سوی دیگر نظم و امنیت جامعه را به مخاطره می‌اندازد و یکنوع ترس، وحشت و نگرانی برای افراد جامعه ایجاد می‌کند و باعث سلب آسایش عمومی می‌شود. و به همین علت است که مجازات خلود در آتش که مخصوص کفار است برای قاتل عمدی تعیین شده «و من یقتل مؤمناً متعمداً فجزاؤه جهنم خلاً فیها»^(۲) می‌توان با اطمینان گفت این همه ارزش و احترام که اسلام برای خون و جان و حیثیت انسانی قایل است در هیچ آیینی وجود ندارد. ولی درست به همین دلیل موازندی پیش می‌آید که احترام خون برداشته می‌شود و نه تنها کشتن گناه محسوب نمی‌شود بلکه حیات جامعه به حساب می‌آید.

«و لکم فی القصاص حیوات یا اولی الالباب»^(۳)

۲ - سوره نساء، آیه ۹۳

۱ - سوره مائده، آیه ۳۲

۳ - سوره بقره، آیه ۱۷۹

مبحث اول: مفهوم قتل عمد

در این مبحث ابتدا واژدهی «قتل» و سپس واژدهی «عمد» را از نظر اهل لغت و همچنین از نظر فقها و حقوقدانان بررسی می‌کنیم، آنکاد به بیان ضابطه عمدی بودن قتل و مصادیق آن پرداخته می‌شود و در آخر هم قتل عمد حکمی و ملاکهای تشخیص آن و مصادیق قتل عمد حکمی مورد بحث قرار می‌گیرد.

گفتار اول: مفهوم قتل

الف) مفهوم لغوی

قتل واژدهی عربی مصدر قَتَلَ می‌باشد که به معنای کشتن می‌آید راغب اصفهانی این گونه تعریف کرده است: «اصل القتل، ازالة الروح عن الجسد»^(۱).

یعنی قتل به معنای سلب روح از جسد می‌باشد. احمد نگری قتل را این طور معنا کرده است: «قتل فعلی است که بواسطه‌ی آن سلب روح حاصل می‌شود»^(۲).

بهاء الدین خرمشاهی در دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، قتل را «به معنای کشتن کسی، کسی را»^(۳) معنا کرده است که همه‌ی اینها به معنای کشتن یا سلب روح از جسد می‌باشد. البته معانی

دیگری هم برای واژدهی قتل وجود دارد نظیر لعن، امتزاج و مخلوط کردن که از بحث ما خارج

است معانی بیان شده برای مطلق قتل می‌باشد که شامل انواع قتل اعم از عمدی، شبه عمد و خطای

محض می‌باشد.

۱ - اصفهانی، راغب، مفردات الفاظ قرآن، قم، انتشارات ذوی القربی، ۱۴۲۴ هـ، چاپ سوم، ص ۶۵۵.
۲ - احمد نگری، عبدالنبی، موسوعه مصطلحات جامع العلوم، لبنان، مکتبه لبنان، ناشرون، ۱۹۹۷، چاپ اول ص ۶۸۸.
۳ - خرمشاهی، بهاء الدین، دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، تهران، دوستان - ناهید، ۱۳۷۷، چاپ اول ص ۱۶۲۴.

ب) مفهوم اصطلاحی قتل

در اینجا ابتدا تعریف قتل را از نظر فقها و سپس از نظر حقوقدانان می‌آوریم و مورد تحلیل و بررسی قرار می‌دهیم.

۱- مفهوم قتل از نظر فقها

تا جایی که نگارنده تحقیق کرده است فقهای امامیه، واژه‌ی «قتل» را تعریف نکرده است، بلکه اکثر ایشان قتل عمد را تعریف کرده‌اند اگر قیودی را که قتل را به صورت عمد درمی‌آورد، برداریم، الباقی، تعریف قتل می‌شود که عبارت است از «سلب حیات انسان توسط انسان دیگر». اما از فقهای عامه در کتاب شرح فتح القدير للعاجيز الفقير، قتل را چنین تعریف کرده است: «هو فعل من العباد تزول به الحياة»^(۱) یعنی قتل، فعل انسان است که باعث سلب حیات انسان دیگر می‌شود.

۲- مفهوم قتل از نظر حقوقدانان

حقوقدانان تعریف‌های گوناگونی از قتل ارائه کرده‌اند. بعضی از آنها مفهوم فقهی آن را مبنای کار خود قرار داده‌اند و برخی دیگر به شیوه‌ی خاص خود به تعریف آن پرداخته‌اند.

۲/۱- عبدالقادر عوده قتل را اینگونه تعریف کرده است: «سلب حیات آدمی با فعل آدم

دیگر»^(۲)

۲/۲- دکتر خالد رشید جمیلی و محمود مطلوب در کتاب الفقه الجنائی چنین تعریف کرده

است: «سلب حیات انسان یا فعل انسان دیگر»^(۳)

۱- شیخ امام کمال الدین، محمد، شرح فتح القدير للعاجيز الفقير، بیروت، دارالکتاب العلمیه، ج ۹، ص ۱۳۷

۲- عوده، عبدالقادر، التشریح الجنائی الاسلامی، بیروت، مؤسسۃ الرسالۃ، ۱۴۱۸ هـ، چاپ چهاردهم، ج ۲، ص ۶

۳- محمود مطلوب و دکتر خالد رشید جمیلی، الفقه الجنائی، بغداد، جامعة البغداد، ۱۹۸۴، ص ۲۵۷